

Yttrande över betänkandet Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset (SOU 2023:68)

(Ert diarienummer Ku2023/01197)

Sammanfattning

Kulturdepartementet har remitterat betänkandet *Som om vi aldrig funnits – exkludering och assimilering av tornedalingar, kväner och lantalaiset* (SOU 2023:68) för synpunkter till Forum för levande historia (FLH). FLH välkomnar allmänt insatser som motarbetar okunskap, diskriminering och osynliggörande av tornedalingar, kväner och lantalaiset, samt insatser för att bevara och främja de nationella minoritetsspråken. FLH har främst granskat förslaget utifrån myndighetens särskilda regeringsuppdrag att genomföra kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar i Sverige.

FLH tillstyrker följande förslag: 14.6.2, 14.6.3, 14.6.4, 14.6.8 och 14.6.11. FLH ser andra möjligheter att möta behoven som ligger till grund för förslag 14.6.5 samt instämmer i 14.11.5.

Forum för levande historias synpunkter

14.6.2 Ett erkännande av kväner och lantalaiset som en del av den nationella minoriteten tornedalingar

Förslag: I syfte att synliggöra och inkludera hela minoriteten bör regeringen erkänna samtliga tre grupper som en nationell minoritet, dvs. förutom tornedalingar även kväner och lantalaiset.

FLH tillstyrker förslaget

En rimlig utgångspunkt är att den grupp som betecknas är den som bäst avgör vilka benämningar som bör användas. Genom att erkänna kväner, lantalaiset och tornedalingar inom ramen för samma nationella minoritet underlättas synliggörandet av minoriteten och dess historia. Samtidigt undviks upplevelser av exkludering.

14.6.3 Stöd till etablerandet av ett huvudmuseum

Förslag: Regeringen bör i nära samråd med minoriteten utreda hur det planerade museet för tornedalingar, kväner och lantalaiset kan stödjas finansiellt och på annat sätt.

FLH tillstyrker förslaget

En undersökning från 2020 indikerade att en stor andel av den svenska befolkningen upplevde sig ha dåliga eller mycket dåliga kunskaper om tornedalingarnas historia.¹ Andra undersökningar pekar på att minoriteten även är relativt osynlig i den svenska skolans läromedel.² Skolundervisningen har här en viktig roll att fylla, men även museisektorn är en viktig historieförmedlande aktör. Minoriteten har för närvarande inte någon kulturinstitution motsvarande Finlandsinstitutet, Judiska museet eller Ájtte fjäll- och samemuseum.

14.6.4 Stöd till etablerandet av ett informationscentrum

Förslag: Regeringen bör i nära samråd med minoriteten utreda hur det planerade informationscentret kan stödjas finansiellt och på annat sätt.

FLH tillstyrker förslaget

Som kommissionen påpekar är det viktigt att inte enbart förmedla kunskaper om minoritetens historia utan även att sprida information om minoriteten och dess situation idag. För närvarande saknas en stabil och långsiktigt hållbar struktur för detta uppdrag.

14.6.5 Utökat uppdrag till Forum för levande historia i syfte att synliggöra historiska övergrepp och kränkningar

Förslag: Forum för levande historia får i uppdrag att öka och sprida kunskap om de historiska skeenden som påverkat minoriteten med utgångspunkt i den kartläggning som

¹ Forum för levande historia, *Minoritet i historien: Allmänhetens uppfattningar om sina kunskaper om de nationella minoriteternas historia och dess inställning till historisk rättvisa* (2020) s. 15.

² Se till exempel Lina Spjut, ”Nationella minoriteter i grundskolans läromedel 2011–2019”, *Nordidactica* 4 (2020) s. 68

kommissionen genomfört. Forum för levande historia ska inom ramen för detta uppdrag ta fram en populärversion av kommissionens slutbetänkande som kan användas som utbildningsmaterial i skolor

Kommissionens förslag baseras på bedömningen att det finns ett stort behov av att fortsatt sprida information om de historiska skeenden som påverkat minoriteten även efter det att kommissionens uppdrag är avslutat och att den kartläggning som kommissionen genomfört är en viktig utgångspunkt för ett sådant arbete. FLH delar bedömningen att det är viktigt att fortsätta sprida information om dessa skeenden.

Som kommissionen noterar i sitt slutbetänkande gav regeringen den 22 juni 2022 Forum för levande historia (FLH) i uppdrag att under 2022–2024 genomföra kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar i Sverige. Med utgångspunkt i detta uppdrag kommer FLH under 2024 att offentliggöra ett nyproducerat faktamaterial om tornedalingarnas historia, inklusive de övergrepp som ägt rum mot minoriteten. Därutöver planeras ett undervisningsmaterial kopplat till detta faktamaterial. Dessa material baseras bland annat på kunskaper som genererats av kommissionens arbete. FLH:s material och undervisningsresurser tenderar att användas under relativt lång tid. Utöver detta producerar FLH för närvarande inom ramen för samma uppdrag en utställning om de nationella minoriteternas historia, kultur och identitet för elever i årskurs 4–6. Mot denna bakgrund kan kommissionens förslag därför i väsentliga avseenden redan sägas ha genomförts.

14.6.8 Forskningssatsning om minoritetens historia, språk och samhälle

Förslag: Vetenskapsrådet får i uppdrag att kartlägga och ta fram rekommendationer gällande forskning om minoritetens historia, språk och samhälle. Vetenskapsrådet ska därefter genomföra en särskild forskningssatsning angående minoriteten.

FLH tillstyrker förslaget

14.6.11 Återbördande av mänskliga kvarlevor måste omfatta minoriteten

Förslag: Regeringens utformning av ett sammanhållet regelverk för repatriering av mänskliga kvarlevor från museer och institutioner behöver omfatta även kvarlevor från tornedalingar, kväner och lantalaiset.

FLH tillstyrker förslaget

FLH delar kommissionens uppfattning om att principen om återbördande bör tillämpas lika för alla nationella minoriteter och urfolk.

14.11.5 Universitet och högskolor bör göra efterforskningar om sin roll i rasbiologin samt genomföra en minoritetspolitisk strategi

Uppmaning: Universitet och högskolor bör undersöka sin roll i samband med insamling av mänskliga kvarlevor och de rasbiologiska undersökningarna i förhållande till minoriteten. Universitet och högskolor bör vidare granska hur de hanterat kvarlevor från minoriteten och granska om kvarlevor sålts eller donerats vidare till andra institutioner i Sverige eller utlandet.

FLH instämmer i denna uppmaning

Detta yttrande har beslutats av Överintendenten Petra Mårselius.

Forskningssamordnaren Oscar Österberg har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har avdelningschef Ann Bernes deltagit.

Petra Mårselius

Överintendent